

Tóth Gergely százados:¹

KATONAI HAGYOMÁNYŐRZÉS A HONVÉDSÉG TÁRSADALMI KAPCSOLATAINAK SZOLGÁLATÁBAN

ÖSSZEFOGLALÓ: *A tanulmány röviden rávilágít a magyar katonai hagyományörzés történetére, társadalmi hasznosságára, érinti annak lehetséges módozatait, különösen azt, hogy hogyan érhetőek el a fenti célok eredményesen, hogyan integrálható a civilek lelkesedése, áldozatvállalása és önkéntes munkája az alakulatokat erősítő katonai hagyományörző tevékenységbe, valamint milyen beavatkozási irányokkal lehetséges ezt a tevékenységet a honvédség és társadalom közötti kapcsolat építésére, valamint pályorientációs és toborzási célokra felhasználni.*

KULCSSZAVAK: *katonai hagyományörzés, civil-katonai kapcsolatok, csapathagyományok*

A KATONAI HAGYOMÁNYOK FONTOSSÁGA

Régi axióma, hogy az egyház mellett a hadsereg a társadalom egyik leginkább konzervatív alrendszere.² Akkor is így van ez, ha egyébként mindkét szervezet sok esetben élen jár technikai – ha úgy tetszik, taktikai – újdonságok használatában. Értékrendjük ugyanakkor – talán mert mindketten intim viszonyban vannak az élet és a halál minden emberre kiható alapkérdésével – meglehetősen stabil, és csak lassan változik, már ha egyáltalán beszélhetünk változásról a legalapvetőbb kérdéseket illetően. Egy római legionárius, egy középkori lovag, egy Napóleon korabeli katona, a világháborúk harcosai vagy egy mai önkéntes katona valószínűleg nagyon hasonlóan nyilatkozna a bajtársiasság, a becsület, az önfeláldozás, a képviselt emberi közösséghez való hűséggel kapcsolatban.³

Térben és időben kicsit közelebbi összefüggésbe (azaz Európába és az állandó hadseregek 1600-as évek végétől kezdődő korába) helyezve a fent elmondottakat megállapítható, hogy a társadalom és a honvédelem kapcsolatrendszerében mindig meghatározó szerepe volt a hagyományoknak. Tapasztalat, hogy a különböző haderőkben a katonai szervezeteknek, azok egy-egy patinás hadrendi számának és az ahhoz kapcsolódó hagyományok megtartása emeli az ott szolgálók, harcolók öntudatát, büszkeségét, így hozzájárul a csapat harcértékének növeléséhez. Ugyanakkor az egymást követő generációk is elmondhatják, hogy „nekem már az apám, nagyapám stb. is ugyanott szolgált”, megteremtve ezzel egy olyan sajátos együvé tartozás érzését, amely nemcsak családon belül alakulhatott ki, de egy-egy vármegye vagy tájegység lakosságának tagjai között is.

¹ A tanulmányban ismertetett nézetek a szerző sajátjai, és nem feltétlenül tükrözik a Honvédelmi Minisztérium álláspontját.

² Samuel P. Huntington: A katona és az állam: a civil és a katonai szféra viszonyának elmélete és politikája. Zrínyi Kiadó, 1994, 35.

³ Törő Lajos: A katonai etika, a tisztí hivatás és értékrend néhány kérdése. Honvédségi Szemle, 2016/1., 285.

Sajátos módon a rövid, 1848/49-es epizódtól eltekintve ezek a hagyományok Magyarországon egy nagyobb egység, a Habsburg Birodalom, majd az Osztrák–Magyar Monarchia haderejének vonatkozásában teremtődtek meg és fejlődtek két évszázadon át. Az 1715-ben a birodalomban létrejövő állandó hadseregek, amely bár több átalakuláson esett át, de 1918-ig létezett, mindig is voltak zömében magyar állománnyal feltöltött alakulatai, amelyek így kialakíthatták hagyományaikat Magyarország egy-egy földrajzi területéhez kapcsolódva.⁴

1918 után ugyanakkor, a 20. század többszöri rendszerváltozásai hatására ez a hagyomány megszakadt; 1919-ben, 1920-ban, 1945-ben, 1948-ban és 1990-ben is radikálisan új alapokon indult meg a haderő szervezése és hagyományainak ápolása. Az eredmény, hogy a jelenlegi Magyar Honvédség alakulatai – néhány kivételtől eltekintve – 1945, de még inkább 1960 után létrehozott alakulatok hadrendi számait viselik, ugyanis az 1989–90-es politikai változásokat csak részben követte a haderő szellemiségének átalakítása. A legtöbb esetben ráadásul az alakulatmegszünéseket és -összevonásokat a diszlokáció változása is kísérte, így került például Kiskőrösről az MH vegyivédelmi zászlóalja Székesfehérvárra, megtartva a kiskőrösi születésű Petőfi Sándor nevét (akinek egyébként nemhogy a vegyi harchoz nem lehetett köze, de költői érdemei elismerése mellett kijelenthető, hogy katonai pályafutása is inkább szimbolikus).⁵

A részben elveszett tradíciókat, bár teljesen pótolni nem lehet, de bizonyos fokig feléleszteni igen. Nemzetközi szinten erre jó példákat találunk, nemcsak a – folytonosság szempontjából szerencsésebb – Nyugat-Európában, de a hazánkhoz hasonló történelmi kataklizmákon átment közép-európai országok egy részében is. Úgy vélem, mindkét térség példáiból lehet tanulni: Nyugat-Európának mintául kell szolgálnia az elérendő cél vonatkozásában, míg Közép-Európa egyes haderői azt mutathatják meg, hogyan lehet egy töredezett történelemből újra egészet kovácsolni.

A fenti célok elérésére különösen jó időszak a 2018-as év, mely egyszerre az 1848/49-es forradalom és szabadságharc kitörésének 170., a Nagy Háború utolsó évének 100., a doni áttörésnek pedig a 75. évfordulója. A kerek évfordulókhoz kötött rendezvényeken keresztül – kiemelve a centenáriumi éveket – a társadalom szélesebb köréhez és nagyobb mértékben juthatnak el a különböző korok magyar alakulatainak történetei, az egyéni helytállások, melyek felerősíthetik a családi gyökerek keresését a társadalomban.

A MAGYAR HONVÉDSÉG KATONAI HAGYOMÁNYAINAK LEHETSÉGES FORRÁSAI

Megvizsgálva a mai Magyar Honvédség számára szóba jöhető tradíciókat, több szempontot is mérlegelni kell.

Az első és legfontosabb, hogy olyan korszakok alakulatai, eseményei és neves szereplői jelenjenek meg, mint az MH hagyományait meghatározó elemek, amelyek/akik a magyar nemzet és állam szerves fejlődésével összhangban állnak, attól nem idegenek. Visszatekintve katonai múltunkra, ennek a kritériumnak a legtöbb esetben képesek vagyunk megfelelni, hiszen példák bőséggel állnak rendelkezésre a válogatáshoz.

⁴ Hermann Róbert (szerk.): Magyarország hadtörténete III. Magyarország a Habsburg Monarchiában 1718–1919. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2017, 47.

⁵ Márciusi ifjak életrajza III.: Petőfi Sándor. <https://www.hirmagazin.eu/marciusi-ifjak-eletrajza-petofi-sandor-iii-resz> (Letöltés időpontja: 2018. 01. 09.)

Ezen indoklás alapján a katonai hagyományok ápolásának és őrzésének szempontrendszeréből csak a Magyarországi Tanácsköztársaság (1919. március 21. – augusztus 1.) és a nyilas-hungarista uralom (1944. október 15. – 1945. május 9.) időszakát kell kivonni, a német megszállás (1944. március 19-től) és a szovjetek által Magyarországra kényszerített politikai rendszer évtizedeit (1944–1990) pedig csak korlátozott mértékben figyelembe venni.⁶

Ez utóbbi kitétel kapcsán szükséges hangsúlyozni, hogy az ország mindenkori, közvetlen politikai berendezkedése önmagában nem feltétlenül befolyásolja a hagyományápolást. Jó példa erre a Magyar Néphadsereg korszaka. Fennállása idején az ország szovjet megszállás alatt állt, a nemzeti érdekek többnyire nem érvényesülhettek, a fegyveres erők pedig hol közvetlenül, hol közvetve szovjet ellenőrzés és irányítás alatt álltak. Parancsra idegen „hősöket”, idegen szimbólumokat kellett tisztelni. Ennek ellenére ezen évtizedek alatt született meg néhány olyan szakcsapat (elektronikai harccsapatok, helikopteres alakulatok stb.), amely ma is létezik. Ebből következik, hogy az ilyen egységek hagyományai a szocialista korszakban gyökereznek, s csak ebből a megfontolásból káros lenne azokat elutasítani, már csak azért is, mert mással helyettesíteni nem mindig lehet.

Amint a külföldi példák is mutatják, lehetőség lenne megteremteni – az elmúlt évtizedek számos politikai változása és katonai átszervezése ellenére is – a történeti folytonosságot a jelenlegi katonai alakulatok és nagy hagyományokkal rendelkező, büszke elődalakulatok között. Hogy a gyakorlatban ez hogyan működik, arra jó példa a volt MH Támogató Dandár, amely MH vitéz Szurmay Sándor Budapest Helyőrség Dandárrá alakulva sikeresen olvasztotta magába mind az egykori cs. és kir. 32. gyalogezred (az alegységét képező 32. Nemzeti Honvéd Diszegység révén), mind pedig a laktanyát (egykori IV. Károly király laktanya – a jelenlegi Petőfi név véleményem szerint itt is változtatásra szorulna, pl. az időközben boldoggá avatott utolsó királyunk nevének visszaadásával) egykoron használó m. kir. budapesti 29. honvéd gyalogezred hagyományainak java részét, azonosulva a névadó és ezen elődalakulatok szellemiségével is.⁷

A kérdés, hogy a hagyományok hogyan jeleníthetők meg a mindennapi életben. Ennek nyilvánvalóan sok lehetősége van, az elnevezéseken túl a laktanyákban és közterületeken emlékművek, emléktáblák állítása és gondozása, az elődalakulathoz kapcsolódó fontos személyekről és eseményekről való megemlékezés, az állomány csapattörténeti ismereteinek bővítése, az alakulathoz való tartozás egészséges büszkeségének megteremtése mind-mind eszközül szolgál a cél – a kohézió, a tartás és ezáltal a nagyobb hatékonyság – eléréséhez.

A – csapathagyomány-ápolással összefüggő jelképek és ünnepek, valamint az emlékművek katonai objektumokban történő elhelyezésének engedélyezéséről szóló 51/2017. (IX. 15.) HM utasítás alapján kiterjesztett kompetenciával bíró – HM Társadalmi Kapcsolatokat Koordináló Főosztály által működtetett Csapathagyomány Munkacsoport végzi e területek koordinálását és az elvi döntéseket meghozó eljárások számára a beérkező javaslatok értékelését, valamint a munkacsoport saját javaslatok kidolgozását is végzi.

A hagyományok fizikai megjelenítésének egyik, jelenleg katonai alakulatoknál még ritkán alkalmazott eszköze a katonai hagyományőrzés, annak is elsősorban az a formája, amikor a hagyományőrök valamely korábbi időszak tipikus katonáit jelenítik meg, nemcsak a korszakhoz tartozó öltözet és felszerelés minél pontosabb másolásával, de általánosságban

⁶ Magyarország Alaptörvénye, Nemzeti Hitvallás. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1100425.ATV> (Letöltés időpontja: 2018. 01. 09.)

⁷ M. Tóth György: A Petőfi Sándor laktanya 100 éve. Az MH vitéz Szurmay Sándor Helyőrség Dandár kiadványa, 2013, 38.

a megjelenés, viselkedés, valamint a minél több, a megjelenített időszakhoz kapcsolódó jellegzetesség bemutatásával. Ennek megfelelően ez a foglalatosság nagy potenciált rejt magában a múlt megidézése szempontjából, a feladat ennek az eddiginél jobb kihasználása a honvédség és a katonai szervezetek érdekében.

KATONAI HAGYOMÁNYŐRZÉS ÁLTALÁNOSSÁGBAN

Egy ország, egy nemzet történelmi katonai hagyományainak őrzése és ápolása az egyik leg-nemesebb, történelemmel foglalkozó tevékenység, függetlenül attól, hogy ezek az események egy-egy korszak kedvező vagy kedvezőtlen megítélését adják az adott nemzet történelmében.

Ahogy az elesett katona többé nem ellenség, és megilleti a mindenkori végtisztesség, az elmúlt korok háborús eseményei – pillanatnyi megítélésüktől függetlenül – történelmi tények, melyek tanulsággal szolgálnak a jelen számára. A katonai múlt hiteles megismerése nemcsak a történelmi ismeretek bővítése és hiteles rögzítése miatt szükséges, hanem a történelmi tanulságok és tapasztalatok leszűrése és a jövő alakítása szempontjából is kívánatos.

Hogy a múlt kézzelfogható megjelenítésére létezett igény, azt jól mutatja a rómaiak példája, akik gladiátorviadatok során több esetben történelmi csatákat igyekeztek megjeleníteni. A középkor és a kora újkor is ismert „újrajátszásokat”. Ebben az időszakban természetesen már nem valós küzdelemről volt szó, hanem csak a történelmi események (a kor által elképzelt módon, a hitelességre törekvés még nem volt elsődrendű szempont) közönség által is ítéltető megjelenítéséről. Szintén elterjedt volt, hogy viszonylag közeli történelmi eseményeket mutattak be, valós haderő felhasználásával, a hadicselekményeket közvetlenül nem látott civil lakosság számára. (Pl. 1824-ben Angliában „újrajátszották” a waterlooi csatát.⁸)

1. kép Az Eglinton Tournament csoportos lovagi összecsapása 1839-ben (Anstruther 188.)

⁸ Ian Anstruther: *The Knight and the Umbrella: An Account of the Eglinton Tournament, 1839*. London. Geoffrey Bles Ltd., 1963, 188.

A fordulat a korai romantikában következett be, amikor a felvilágosodás és az ipari forradalom által átformálódó társadalom mintegy ellenpólusaként újból felértékelődött a középkor és a lovagi eszmények (vagy legalábbis annak a kor által elképzelt változata), így kísérletek történtek lovagi tornák megjelenítésére. 1839-ben Eglington earlje rendezett lovagi tornát, amelyet több mint 100 000 fő tekintett meg.⁹

Emellett megmaradtak a közeli eseményeket akár a tényleges résztvevőkkel bemutató rendezvények is. Például Custer tábornok híres 7. lovasezredének túlélői már egy évvel később, 1877-ben élőképekben mutatták be a történeteket, vagy Nagy-Britanniában a zulu háborúk 25 veteránja „verte vissza” 75 zulu harcos „támadását” egy 1895-ös bemutaton.¹⁰

A modern katonai hagyományörzés, ahogyan azt a legtöbben ismerjük, valójában az 1960-as évektől van jelen az Egyesült Államokban, ahol az 1861–1865-ös polgárháború centenáriuma alkalmából kezdtek ezzel civilek tömegei foglalkozni. Innen terjedt át aztán a mozgalom más országokra, mindenhol elsősorban a saját történelmi múltat jelenítve meg.¹¹

KATONAI HAGYOMÁNYÖRZÉS MAGYARORSZÁGON

A magyar nemzet katonanemzet, amit 1100 éves Kárpát-medencei történelmünk bizonyít. A katonai hagyományörzés fontos feladata jelentős események, valamint a katonai erények bemutatása, feledésbe merülésük megakadályozása.

2. kép Ludovikás emlékműavatás 1930-ban (Siposné – B. Kalavszky, 2011)

Erre mindig alkalmas volt a magyar hadtörténet jeles időszakainak felidézése. Ha a modern kort vizsgáljuk, akkor az Osztrák–Magyar Monarchiában is láthattunk egy kísérletet a fent említett nemzetközi példákhoz hasonló hagyományörzésre, amikor I. Ferenc József 1898-as, 50 éves uralkodói jubileumára több, nagy múltú császári és királyi (közös) ezred bemutatta történelmét, különböző korok katonáinak egyenruhájába beöltözött alegységekkel. Bár ez egy egyszeri alkalom volt, és valószínűleg nem törekedtek teljes hitelességre (ugyanakkor könnyen elképzelhető, hogy az ezredeknel rendelkezésre álltak eredeti eszközök, illetve tudjuk azt, hogy a lovassági ezredek, amelyek ebben az időben nem rendelkeztek ezredzászlókkal, múzeumból megkapták saját korábbi zászlóikat), mégis egy fontos lehetőséget mutatott meg a történelem élővé tételéhez.

⁹ Anstruther: i. m. 188–189.

¹⁰ Howard Giles: A Brief History of Re-enactment. EventPlan Limited, 2014, 45.

¹¹ Robert Lee Hadden: Reliving the Civil War: A reenactor's handbook. Mechanicsburg, PA: Stackpole Books, 1999, 4.

Az első világháborút követően, bár szervezett formában nem folyt hagyományörzés, a háborús veteránok bizonyos rendezvényeken viselhették monarchia korabeli egyenruháikat, illetve sok alakulat valamilyen módon folytonosságot talált megszűnt közös vagy magyar királyi honvéd alakulatokkal. A Frontharcos Szövetség fogta össze elsődlegesen a megszűnt alakulatok állományát és hagyományait.¹²

Arra azért ebben a korszakban is találunk példát fényképeken, hogy egy ludovikás emlékműavatásnál a napóleoni korról kezdődően hat különböző időszak (napóleoni sorgyalogos, 1848-as honvéd, korai monarchiás honvéd, monarchia későbbi időszakai, aktuális egyenruha) egyenruhájába öltözött katona áll díszőrséget.¹³ Vagy említhetjük Bábólnán az egykori monarchiás méneskari egyenruhába öltözött harsonások alkalmazását ünnepélyes alkalmakkor.

3. kép Bábólnai harsonások felvonulása (valószínűleg az 1933-as gödöllői cserkész jamboreen). Az állományt méneskari növendékek adják (HM HIM gyűjteménye)

1945 után, az 50-es évek leegyszerűsítő történelemszemlélete csak néhány, „haladónak” megjelölt korszak katonai hagyományainak ápolását engedte meg, és ez a mai populáris történelemszemléletben, ha egyre gyengülve is, de tovább él. A magyar katonai hagyományörzés szerencsétlenségére e korszakok szinte mind „forradalmi és szabadságharcos” korszakok, ami együtt jár az irreguláris vagy legalábbis hiányosan felszerelt és kiképzett elemek jelentős súlyával az adott kor hadviselésében. Ez abból a szempontból probléma, hogy általánossá teszi az egyedít, vagyis a szabálytalan felszerelések, fegyverzet, viselkedés könnyen „kimagyarázhatóvá” válik a korszak viszonyaira való hivatkozással. Sajnos ez a

¹² Dr. Oroszi Antal: A katonai hagyományápolás rendszerének kialakulása és szerepe a Magyar Királyi Honvédség felkészítésében. Új Honvédségi Szemle, 1992/12, 88.

¹³ Siposné Kecskeméthy Klára – B. Kalavszky Györgyi: A Ludovika. Zrínyi Kiadó, 2011, 101.

mentalitás a mai napig erős a magyar katonai hagyományörzés bizonyos rétegeiben.¹⁴ (A második világháborús katonai hagyományörzésben sokan például nem tudnak túllépni a 65M „surranó” alkalmazásán, pedig beszerezhetők jó minőségű 35M bakancsreplikák.¹⁵)

Ugyanakkor az 50-es évek kapcsán pozitívként meg kell említeni, hogy mivel ekkor még volt lovas magasabbegysége a Magyar Néphadseregnek, így mód nyílt hagyományörző huszárosztály létrehozására,¹⁶ amely díszszemléken 1848-as huszárságot jelenített meg.¹⁷

Kicsit előreugorva, hivatalosan az 1970-es katonai díszszemlén jelentek meg több korszak lovasai (kurucok, 1848/49-es szabadságharcos huszárok, 19-es „vörös” huszár, „lovas partizán”). Ezekről maradtak fenn ugyan vázlatok és filmfelvétel, ugyanakkor a felszerelés, egy tisztí öltözet kivételével, már nem lelhető fel, valószínűleg a filmgyártáshoz használt ruházatok közé került a szemle után.¹⁸

Ezt követően az 1980-as évek vége felé, az egyesülési és gyülekezési jog szabadabbá tételével jelenhettek meg olyan katonai hagyományörző civil egyesületek, amelyek már nem állami keretek között, önkéntes civilekkel valósították meg a katonai hagyományok illetően megjelenítését. A történelmi hagyományokkal való újbóli szorosabb azonosulás jele volt a történelmi zászlók sorának megjelenése hivatalos ünnepeken, amelyek először az 1985-ös díszszemlén debütáltak.¹⁹

A rendszerváltás idején elsősorban az 1848/49-es, valamint (részben ehhez kapcsolódva) a huszárság mint kifejezetten magyar gyökerű csapatnem hagyományait megjelenítő csoportok alakultak, és a mai napig ez a két terület mozgósítja a legtöbb hagyományörzőt. Ugyanakkor, jelentősen reprezentáltak más korszakok is. Vagyis elsősorban

- a napóleoni háborúk korát,
- az 1848/49-es szabadságharcot,
- az első világháborút,
- a második világháborút, valamint
- a Magyar Néphadsereg időszakát, azon belül is kiemelten 1956-ot megjelenítő csoportok tevékenységével számolhatunk.

Ugyanakkor gondot okoz, hogy a csapatok színvonala korántsem egyenletes, míg egyes egységek szinte minden apró részletben a megjelenített korszak katonájának öltözeti, alaki és viselkedéskultúrájával rendelkeznek, mások kifejezetten igénytelen módon, a legalapvetőbb szabályok figyelmen kívül hagyásával jelenítenek meg valamit. Ebből a szempontból talán az 1848/49-es hagyományörzés mutatja a legszélesebb spektrumot, amely bármely nagyobb létszámot mozgósító hadijátékon megfigyelhető.²⁰

Elmondható, hogy az elmúlt évtizedben bizonyos fokig kettészakadt a magyar katonai hagyományörzés. Vannak egyrészt minél nagyobb autenticitásra törekvő, folyamatosan fejlődő, fegyelmezett (ehhez gyakran hozzájárul, hogy a tagok jelentős része aktív vagy

¹⁴ A hagyományörzők típusairól. <http://hagymazorgeto.blogspot.hu/2013/06/a-hagyomanyorzek-tipusai.html> (Letöltés időpontja: 2018. 01. 12.)

¹⁵ Galéria: Hagományörző Tagozat – MATASZ – Magyar Tartalékosok Szövetsége. <http://www.matasz.com/gsztk/sgallery/gallery.php?list.22.1> (Letöltés időpontja: 2018. 01. 12.)

¹⁶ Bacsoni Tamás: Magyar katonai egyenruhák 1945–1956. Huniform Könyvek, Budapest, 2008, 40., 152., 192.

¹⁷ Sándor Zsolt őrnagy (MH KKK) szóbeli közlése.

¹⁸ Dr. Bacsoni Tamás őrnagy, a HM HIM ruházati gyűjtemény vezetőjének szóbeli közlése.

¹⁹ Magyar nemzeti és történelmi jelképek. <http://www.nemzetijelkepek.hu/tortenelmi-galeria.shtml> (Letöltés időpontja: 2018. 01. 12.)

²⁰ Németh Balázs: Így látom – az 1848/49-es hagyományörzés hazánkban. <http://kapszli.hu/igy-latom-az-1848-49-es-hagyomanyorzes-hazankban/> (Letöltés időpontja: 2018. 01. 10.)

4. kép 1848-as huszárok az 1970-es díszszemlén (HM HIM gyűjteménye)

volt katoná)²¹ csapatok, másrészt pedig olyan formációk, amelyek inkább „a buli kedvéért” folytatják ezt a tevékenységet, kevéssé ügyelve a külső-belső igényességre. Önmagában ez persze még nem lenne meglepő, hiszen minden szakterületnek vannak jobb és kevésbé jó művelői – ami a jelenlegi katonai hagyományörzésben a gondot okozza, hogy sok gyenge minőségű csapat, ahelyett hogy felzárkózni próbálna, inkább aláásni igyekszik mások fejlődését, konkurenciát, illetve görbe tükröt látva azokban.²²

E dinamika kialakulásában jelentős szerepe van az olyan önkormányzatoknak, illetve sajnos néhány esetben állami szerveknek is, amelyek „úgy is jó lesz” alapon teret engednek kevéssé hiteles formációk ténykedésének helyi és nemzeti ünnepeken, mintegy legitimálva ezzel azok minőségét. Ehhez kapcsolódik az a sajnálatos jelenség, hogy az utóbbi években megjelent a „megélhetési hagyományörző” típusa, aki – vélt vagy valós múltbeli eredményeire, és ennek következtében kialakult ismertségére támaszkodva – immár a fejlődés igénye nélkül, elsősorban anyagi nyereségre törekedve, mintegy üzleti vállalkozásként jelenik meg katonai hagyományörzőként. Problémát jelent még 1848 (és részben 1956) kapcsán, hogy e korszak katonai hagyományörzőinek kevés lehetősége van nemzetközi kapcsolatokat építeni, más országok hagyományörzőihez képest megmérteniük saját magukat. A katonai hagyományörzés – érthető módon – a nagyobb fegyveres konfliktusok csomópontjai köré szerveződik, és mivel az 1840-es évek, a forradalmi hullámtól eltekintve, alapvetően béké-

²¹ Példa erre az első világháború centenáriuma a HM HIM-mel együttműködésben létrejött Centenáriumi Hagyományörző Honvéd Gyalogdandár ernyőszervezet, amelynek törzsét jelentős részben aktív állományú tisztek alkotják. <http://www.centenariumidandor.hu> (Letöltés időpontja: 2018. 01. 10.)

²² Györffy-Villám András: Hagyomány vagy paszomány? Magyar Huszár és Katonai Hagyományörző Szövetség. <https://magyarhuszar.hu/hir/hagyomany-vagy-paszomany> (Letöltés időpontja: 2018. 01. 16.)

ben teltek Európa nagy részében, így hazánkon kívül kevés ország van, amelynek katonai hagyományörzői pont ezt választják megjelenítendő időszakukként.

A fentiek tükrében, megismerve immár mind a katonai hagyományápolás néhány alaponvását, mind az elmúlt korok harcosait megjelenítő katonai hagyományörzés múltját és jelenlegi állapotát, nézzük, hogy milyen szerepet tölthet be a hagyományörzés (és tölthetnek be a hagyományörzők) a Magyar Honvédség alakulatainak életében.

A HAGYOMÁNYÖRZÉS HONVÉDELMI ÉRDEKŰ FELHASZNÁLÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI

Látható, hogy a csapathagyományok közül szinte mindegyik a katonai hagyományörzők által megjelenített, nagyobb háborúkat magukban foglaló korok valamelyikére vezethető vissza, vagyis adott lenne – követve az osztrák haderő által jelenleg is alkalmazott mintát –, hogy egy-két megfelelő színvonalú, arra érdemes hagyományörző csoportot összekapcsoljunk egy létező alakulattal, amelynek egy korábbi korszakát az adott hagyományörző csoport meg tudná jeleníteni, átélhetővé téve így az adott időszakot a mai katonagenerációk számára.²³

5. kép Tényleges állományú osztrák katonák és katonai hagyományörzők közös díszelgése a bécsi Mária Terézia laktanyában (a szerző felvétele)

A civil státusú katonai hagyományörzők ezenkívül még az alábbi területeken bizonyulhatnak hasznosnak a honvédelem ügyére nézve:

Probléma, hogy az MH növekvő számú „éles” feladatai mellett sok civil reprezentációs felkérést is teljesíteni kénytelen, amelyek általában díszőrségek, koszorúvivők stb. biztosítását jelentik. Ugyanakkor ezek mégis fontosak, mivel biztosítják a honvédség jelenlétét

²³ Dr. Tóth Gergely százados: Hagyományörzőkkel Bécsben. <http://www.honvedelem.hu/cikk/57964> (Letöltés időpontja: 2018. 01. 11.)

a társadalomban, növelik a láthatóságot, főleg olyan területeken, ahol már nincsen aktív katonai alakulat. E helyzetben az egyik megoldás megfelelően képzett és felszerelt civil hagyományőrök alkalmazása lehetne e feladatok azon részére, amelyek amúgy is egy-egy történelmi korszakhoz kötődnek.

Szintén a civil kapcsolatokat, de a toborzást is szolgálják a nagyobb tömegeket vonzó rendezvényekre történő honvédségi kitelepülések, bemutatók. Ezt színesítheti, valamint érzelmileg gazdagabbá teheti a hagyományőrök jelenléte. Bizonyított, hogy az emberek sok esetben érzelmi, irracionális alapon hoznak döntést (pl. „nagyapám is ebben az ezredben szolgált”), és csak utána keresnek ehhez racionális indokokat, megerősítésként. Hagyományőrök jelenléte ezen alkalmakkor erősítheti ezt a hatást. Ugyanakkor van még tennivaló a tekintetben is, hogy a honvédség állománya valóban partnernek tekintse a nem katonai állományú hagyományőröket. Egyrészt, jogos elvárás, hogy a hagyományőröknek magas követelményeknek kell megfelelniük, képesnek kell lenniük a korabeli szabályos öltözet és viselkedés maradéktalan reprodukálására minden élethelyzetben (társaságban, díszben stb.), nem működik a „mi a fronton harcolók kényszerű szabálytalanságait jelenítjük meg” olcsó kifogása. Másrészt, a honvédség állományának is el kell ismernie a katonai hagyományörzésbe önként anyagi erőforrásokat és időt fektető erőfeszítéseit, és támogatni kell célkitűzéseiket, valamint meg kell adni minden lehetséges segítséget.

6. kép *Hagyományos alak bemutató a Petőfi Sándor laktanyában 2012 júliusában (a szerző felvétele)*

A hagyományörzéssel foglalkozók maguk is célcsoport lehetnek a toborzás során, illetve bevonhatók „anyaalakulatuk” (az általuk megjelenített alakulat jogutódjának) mai feladataiba, például szociális, családsegítési teendők ellátásával. A hagyományőrök sok esetben kiterjedt civil kapcsolatokkal rendelkeznek, ezt a „hálózatot” is a honvédség szolgálatába állíthatják.²⁴ Ugyanakkor hagyományörző tevékenységük során a honvédségnek tiszteletben kell tartania autonómiájukat, bármennyire is erős a kísértés, hogy a parancsnoki lánc részeként kezeljék a katonai hagyományőröket, ennek fel kell ismernie a határait. (Például,

²⁴ Kun Szabó István vezérőrnagy: A honvédelem és társadalom kapcsolatrendszerének aktuális kérdései. Honvédségi Szemle, 2017/1. szám, 80–81.

hogyan a hagyományörző saját pénzen, nehezen beszerezhető ruházatot és eszközöket használ, ennek megfelelően óvatosabban fog vele bánni, mint egy katona a „kincstári” holmival.) Nem célszerű adminisztratív módon „koordinálni” a katonai hagyományörző tevékenységet, sokkal inkább konkrét ügyek és események mentén kell partneri viszonyt kialakítani az arra érdemes hagyományörző civil szervezetekkel.

A hagyományörzők által feltárt – bizonyos esetekben a kísérleti történettudomány eszközeihez hasonló módon „kipróbált” – történeti tények és tapasztalatok hozzájárulhatnak a jelenlegi alakulat történetének színesítéséhez, vagy akár hagyományokban gyökerező új dolgok tanulásához is. (Jó példa erre az – egyelőre kísérleti jelleggel felelevenített – „hagyományos alaki”, amelyet katonai hagyományörzők közreműködésével sajátított el a kijelölt, tényleges állományúakból álló díszszakasz.²⁵)

7. kép Az Ír Gárdaezred alegységének felvonulása Londonban (a szerző felvétele)

Továbbgondolva ugyanakkor a fenti pontokat, látható, hogy nem feltétlenül kell megállni civil hagyományörzők katonai alakulatok feladataiba történő bevonásánál, hanem a másik irányból – a katonai alakulat felől – is lehet közelíteni a civil hagyományörzőkhöz, mégpedig „hagyományos díszelgő” alegységek felállításával.

²⁵ Draveczi-Ury Ádám: Alaki és gasztronómiai bemutató. <http://www.honvedelem.hu/cikk/32877> (Letöltés időpontja: 2018. 01. 10.)

GYAKORLATI JAVASLAT A HAGYOMÁNYŐRZÉS „HONVÉDELMESÍTÉSÉRE”

Elsősorban a mai napig monarchiaként létező, nyugat- és észak-európai országok (részben) ceremoniális funkciójú katonai alakulatait megvizsgálva, látható, hogy azok általában vagy egészében, vagy részben korábbi időszakok egyenruháit és alaki fogásait (is) bemutatják. Leggyakrabban a 19. század vége, 20. század eleje az az időszak, amelynek hagyományait megjelenítik. Ezen alakulatok katonái kettős funkciót látnak el, egyrészt általában valódi, modern eszközökkel felszerelt harci egységként is képesek tevékenykedni, ugyanakkor díszelgő tevékenységükkel olyan időszakot mutatnak be, amikor még a harcászat is zárt rendben folyt. Ebből is ered a fent jelzett időszak preferálása, hiszen az első világháborút megelőzően és a háború első éveiben volt a zárt rendben történő harc utoljára az általános katonai kiképzés fontos része.

Magyarországon, amennyiben sikerülne a jelenlegi katonai alakulatokat valamely neves (jog)előd ezredhez kötni, megjelenne az igény arra is, hogy e jogelődöt – a katonai hagyományörzés eszköztárának igénybevételével – fizikailag is megjelenítse az alakulat. Az állomány öntudata, büszkesége és ezáltal harcértéke is magasabb, ha katonai szervezeteik saját jogelődjeik hagyományait továbbviszik. Ezen alakulatok saját korábbi egyenruháikban jelenhetnének meg ünnepeken, ahol demonstrálják alakulatuk múltját, annak dicsőséges pillanatait. Az alakulatok hagyományápolásának egységes alapokra helyezése mindenképpen hozzájárulna egy, a jelenleginél egységesebb szellem kialakulásához, ezáltal hadtörténetünk 1945 utáni hézagos és egyoldalú ábrázolása szélesebb és pontosabb alapokra kerülne.

A civilek által megvalósított katonai hagyományörzés legnagyobb problémája jelenleg a színvonal erősen változó volta: mivel civil szervezetekről és civil személyekről van szó, akik sok szabadidőt és jelentős anyagi forrásokat áldoznak erre az elfoglaltságra, így adminisztratív, tiltó eszközökkel nyilvánvalóan nem lehet szabályozni ezt a tevékenységet, ez nem is lehet cél. Viszont lehet kedvező irányba befolyásolni a civil hagyományörzés területén zajló folyamatokat is, egyrészt anyagi és erkölcsi támogatás nyújtásával a megfelelően teljesítő civil szerveződések számára, másfelől pedig számukra példa adásával, amelyhez felzárkózhatnak.

A tervek szerint a Zrínyi 2026 program keretében, évről évre kis lépésekkel haladva (1-2 alakulat/év) a Magyar Honvédség jelenlegi alakulatainak jogelődjeit fel kell kutatni, meg kell találni, és meg is kell jeleníteni. Ezáltal, kis anyagi ráfordítással látványos, a Magyar Honvédség morálja, valamint az MH és a civil társadalom közötti kapcsolatok vonatkozásában is pozitív változások érhetők el.

Az elképzelések szerint az alakulatokat egy szakaszerőnyi, a jogelődnek megfelelő első vagy második világháború korabeli, háború alatti díszöltözettel, fegyverzettel és felszereléssel lehetne ellátni. Itt összekapcsolódik a csapathagyományok ápolása és a katonai hagyományörzés konkrét tevékenysége, ennek megfelelően szervezetileg is célszerű, ha ezt egyazon minisztériumi szerv fogja össze.

Az így létrejövő, tényleges állományú katonákból álló alegységek mind a személyi állomány kiképzettségét, mind az egységes felszerelést illetően mintaadók lehetnek az azonos korszakot megjelenítő civilek számára, amelyek – amennyiben egy bizonyos színvonalat képesek elérni, és meghatározott paraméterek alapján bizonyítják „kompatibilitásukat” a katonai alegységgel – közös tevékenységekbe is bevonhatók lesznek. A HM Társadalmi Kapcsolatok Koordináló Főosztály és elődszervezetei – mint a Magyar Honvédségben folytatott csapathagyomány-örzés és katonai hagyományörzés legfelsőbb szintű szakmai irányítói – több módon is igyekeztek ezt a célt elősegíteni. Egyrészt, csírájában megteremtődött a

katonai hagyományörző csoportok egységes képzésének és minősítésének (vizsgáztatásának) rendszere, másrészt a megfelelő szintet elérő csapatok anyagi és szakmai támogatása révén is javul a tevékenység színvonala.²⁶ Amennyiben a Zrínyi 2026 Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program során megvalósulnak a katonai alakulatok oldalán is a fent vázolt fejlesztések, úgy ez egy erős kapocs lehet a honvédség és a társadalom kapcsolatában.

A távlati cél olyan, a katonai szervezetek és civilek együttműködésén alapuló katonai hagyományörzés megteremtése, amely nemcsak a Honvédség és tágabb értelemben a magyar állami szervek hagyományörzéssel összekapcsolódó protokolláris igényeit elégíti ki, hanem hozzájárul az MH társadalmi beágyazottságának növeléséhez, valamint a múlttal való élő kapcsolat kialakításához.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A hagyományörzők típusairól. <http://hagymazorgeto.blogspot.hu/2013/06/a-hagyomanyorzek-tipusai.html>
- Anstruther, Ian: *The Knight and the Umbrella: An Account of the Eglinton Tournament, 1839*. London, Geoffrey Bles Ltd., 1963.
- Bacsoni Tamás: *Magyar katonai egyenruhák 1945–1956*. Huniform Könyvek, Budapest, 2008.
- Centenárium Hagományörző Honvéd Gyalogdandár. <http://www.centenariumidandar.hu>
- Draveczi-Ury Ádám: *Alaki és gasztronómiai bemutató*. <http://www.honvedelem.hu/cikk/32877>
- Galéria: Hagományörző Tagozat – MATASZ – Magyar Tartalékosok Szövetsége. <http://www.matasz.com/gsztk/sgallery/gallery.php?list.22.1>
- Giles, Howard: *A Brief History of Re-enactment*. EventPlan Limited, 2014.
- Györfly-Villám András: *Hagyomány vagy paszomány? Magyar Huszár és Katonai Hagományörző Szövetség*. <https://magyarhuszar.hu/hir/hagyomany-vagy-paszomany>
- Hadden, Robert Lee: *Reliving the Civil War: A reenactor's handbook*. Mechanicsburg, PA, Stackpole Books, 1999.
- Hermann Róbert (szerk.): *Magyarország hadtörténete III. Magyarország a Habsburg Monarchiában 1718–1919*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2017.
- Huntington, Samuel P.: *A katona és az állam: a civil és a katonai szféra viszonyának elmélete és politikája*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1994.
- Kun Szabó István: *A honvédelem és társadalom kapcsolatrendszerének aktuális kérdései*. Honvédségi Szemle, 2017/1.
- M. Tóth György: *A Petőfi Sándor laktanya 100 éve*. Az MH vitéz Szurmay Sándor Helyőrség Dandár kiadványa, 2013.
- Magyar nemzeti és történelmi jelképek. <http://www.nemzetijelkepek.hu/tortenelmi-galeria.shtml>
- Magyarország Alaptörvénye. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1100425.ATV>
- Márciusi ifjak életrajza III.: Petőfi Sándor. <https://www.hirmagazin.eu/marciusi-ifjak-eletrajza-petofisandor-iii-resz>
- Németh Balázs: *Így látom – az 1848/49-es hagyományörzés hazánkban*. <http://kapszli.hu/igy-latom-az-1848-49-es-hagyomanyorzes-hazankban/>

²⁶ Snoj Péter: Minősítés a korhűség érdekében. <http://www.honvedelem.hu/cikk/60304> (Letöltés időpontja: 2018. 01. 12.)

Dr. Oroszi Antal: *A katonai hagyományápolás rendszerének kialakulása és szerepe a Magyar Királyi Honvédség felkészítésében.* Új Honvédségi Szemle, 1992/12.

Siposné Kecskeméthy Klára – B. Kalavszky Györgyi: *A Ludovika.* Zrínyi Kiadó, 2011.

Snoj Péter: *Minősítés a korhűség érdekében.* <http://www.honvedelem.hu/cikk/60304>

Dr. Tóth Gergely százados: *Hagyományörzőkkel Bécsben.* <http://www.honvedelem.hu/cikk/57964>

Törő Lajos: *A katonai etika, a tisztí hivatás és értékrend néhány kérdése.* Honvédségi Szemle, 2016/1.

Csudáknak éve, 1848–1849

A *Csudáknak éve...* című dobozkönyv a Zrínyi Kiadó háborús relikviákat is tartalmazó dokumentumkönyv-sorozatának legújabb tagja. Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc eseményeit feldolgozó, különleges kiadvány az öt kötetre tervezett *Kézzelfogható hadtörténelem* sorozat negyedik kötete. Szerkesztője dr. Hermann Róbert és dr. Csikány Tamás.

Az 1848–1849-es magyar forradalom és szabadságharc történetéről, szellemiségéről, kihívásairól, emberi sorsairól szóló dobozkönyv a 32 oldalpáron megírt hadtörténeken túl tartalmaz több száz illusztrációt, korabeli indulókat és katonadalokat hordozó CD-t, valamint egy DVD-t, amelyen szakértőkkel, hadtörténészekkel folytatott stúdióbeszélgetések, a magyar és a császári csapatok egyenruházatának, illetve felszerelésének összehasonlítása látható.

A könyvet közel 60 korabeli dokumentum-hasonmás nyomata teszi igazán különlegessé: hadijelentések, Görgei, Bem és Kossuth levelei, kitüntetési okirat, térképek, szabályzatok, felhívások, rendeletek, kiáltványok, valamint papírpénzek találhatók e különleges könyv zsebeiben. A mellékletek közti legkülönlegesebb kuriózum az a korabeli kokárdareplika, amelyet az 1849-ben létrehozott Magyar Katonai Érdemrend III. osztályú koszorúja díszít.

2014-ben, a Nagy Háború centenáriuma alkalmából jelent meg az első, *A Nagy Háború 1914–1918* című dobozkönyv, amelyet 2015-ben a *Hadikronika 1939–1945* című, a második világháborúval foglalkozó kötet követett. A harmadik, *Remény és pokol 1956* című kiadvány a forradalom és szabadságharc hatvanadik évfordulója alkalmából jelent meg, 2016-ban. Várhatóan 2020-ban jelenik meg a Trianont feldolgozó, sorozatszáró kötet.

